
Základy evropské bezpečnosti

NATO – EU/WEU

Jsou NATO a Západoevropská unie již překonanými aliancemi z dob studené války? Nebo se mohou stát základy nové bezpečnostní struktury pro Evropu? O těchto otázkách se toho času živě diskutuje kvůli nejnovějšímu vývoji bezpečnostní politiky. Nová hodnocení nelze přitom potlačovat.

Následující stať pojednává o obou aliancích, co se týká jejich úloh, vzniku, vývoje a organizace. Poskytuje především „věcný materiál“ jako základ pro rozvíjející se diskusi.

* * *

Představa, že by Evropa po letech dlouhé konfrontace mezi Východem a Západem mohla být vytvořena bez problémů jako kontinent míru, se ukázala bohužel mylná. V Evropě a okrajových oblastech tohoto geografického prostoru se na mnoha místech vede válka. Kalkulované ohrožení minulých desetiletí bylo vystřídáno množstvím nejistot a rizik. Výrazným prvkem nejistoty je další vývoj Ruska. Toto všechno vede k úloze organizovat bezpečnost v Evropě novým způsobem. První kroky k tomu podniklo NATO vytvořením Kooperační rady NATO a nabídkovým programem Partnerství pro mír. Zároveň bylo zahájeno rozšiřování Evropské unie o Západoevropskou unii jako bezpečnostně vojenským nástrojem. Jak mohou být úlohy NATO a Západoevropské unie vzájemně sladěny a včleněny do celoevropského systému bezpečnosti?

Bezpečnost v Evropě

Ukončení konfrontace mezi Východem a Západem má za následek přesun konfliktních potenciálů. Krize a konflikty různé intenzity, příčiny a směr cílů ohrožují, také z vnějška, evropský prostor. Zatímco západní Evropa je charakteristická integrací národů, vypukají na východě a jihovýchodě nové tradiční nacionalistické, etnické, teritoriální a religiозní spory. Imperialistický revizionismus v Rusku se svými vlivnými nacionalistickými silami se také nezdá být ještě překonán. I za předpokladu demokratických poměrů bude „uvědomělé Rusko“ kvůli svému velkému nerostnému bohatství zabírat brzy opět přední místo. S možným prezidentem Žirinovským hrozí dokonce i znovuoobnovení „ruského imperialismu“.

Evropská bezpečnostní architektura, požadovaná západní Evropou, se zaměřuje na partnerství a kooperaci a je založena na podpoře OSN pro 4 organizace: KBSE, NATO se Severoatlantickou radou pro spolupráci, Evropské společenství/Evropskou unií a Západoevropskou unií.

■ **KBSE** vznikla v r. 1973 dohodou mocenských bloků v Evropě, aby odstraňovala postupně různé názory pomocí stanovování společných principů a řídicích pravidel. Patří sem všechny evropské státy - kromě samostatné Andory - ale také USA a Kanada. KBSE udržuje pozorovatelské mise v Estonsku, Moldávii, Gruzii, Makedonii, kontroluje sankce vůči zbytku Jugoslávie a plánuje další mise pro Lotyšsko, arménskou enklávu Náhorní Karabach a Tádžikistán.

KBSE nemá své vlastní jednotky a nemohla dosud splňovat roli regionálních ujednání ve smyslu Charty OSN, jenom vést krize k mírovému urovnání. Zatím chybí přesné základy bezpečnosti a rozsáhlý bezpečnostní koncept pro operační nasazení, které zahrnuje také společný nástroj donucení.

■ **NATO** vzniklo v roce 1949 v prvních letech studené války jako obranný svaz západních demokracií na základě společných principů a hodnotových představ. Se zřízením **Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC)** v prosinci 1991 poskytlo NATO zemím bývalé Varšavské smlouvy a státům SNS partnerskou spolupráci bez toho, že by je muselo jednotlivě nebo najednou přijmout do Aliance.

USA podporují výstavbu evropské bezpečnostní struktury jako přirozenou součást sjednocení Evropy, což je v jejich zájmu. Zároveň však vidí těžiště dialogu,

partnerství a kooperace s ostatní Evropou, především s Ruskem, dále v NATO a Severoatlantické radě pro spolupráci.

Rozšíření NATO na východ i přes naléhavé žádosti východoevropských zemí a německé přimluvy s ohledem na Rusko za formální přijetí jako plnohodnotného člena nemůže být v dohledné době uskutečněno. Místo toho vytvořilo NATO Partnerství pro mír, se kterým se má začít vést intenzivně dialog k bezpečnostní politice i vojenské spolupráci. Interně se struktura ozbrojených sil NATO po redukci a reorganizaci rozšíří o prvek „společné úkolové skupení“ pro krizový management a použití v rámci OSN.

USA a Kanada možná zaměří své zájmy na základě dohody NAFTA více na Střední a Jižní Ameriku a na hospodářsky a geopoliticky důležitý asijsko-pacifický prostor APEC.

■ **Evropské společenství/Evropská unie** je organizace zaměřená na politickou unii 12 demokratických evropských států se společnou zahraniční a bezpečnostní politikou; v nejbližší době se počítá s přibíráním dalších států. Vývoj Evropské unie počítá se Západoevropskou unií jako se společným obranným nástrojem.

Evropskému společenství/Evropské unii se i přes zvýšenou spolupráci v mnoha oblastech nepodařilo ukončit válku na Balkáně, nedostatek je v politické neschopnosti začít tíživé problémy s rozhodností řešit, vůči zemím bývalé Varšavské smlouvy a SNS se chová spíše zdrženlivě. Zklamala očekávání stře-doevropských, východoevropských a jihovýchodoevropských zemí na rychlý vstup do organizace.

■ **Západoevropská unie** je vojenský pomocný pakt 10 západoevropských států; chce úzce spolupracovat s NATO a v budoucnosti má vytvářet bezpečnostní a obrannou politiku Evropské unie. V jejím rámci se uskutečňuje výstavba *Evropského sboru*, který iniciují Německo a Francie, jako další členské státy se přičleňují Belgie a Španělsko. Západoevropská unie se nachází ve fázi orientování a je toho času schopna se otevírat směrem na Východ jenom omezenou mírou.

Sít bezpečnostně politických institucí trpí ještě nedostatečnou účinností. Státy zastoupené v organizacích musí kooperativními opatřeními společně *překonat bezpečnostní vakuum* v jihovýchodní, střední a východní Evropě a zároveň konkrétní bezpečnostně politické nesnáze související s volbami v Rusku a vyjít vstříc potřebám států mimo Rusko na „přikrytí se“ pod evropský bezpečnostní deštník.

Kromě přizpůsobení se stávajícím strukturám a zařízením záležití rozhodující mírou na připravenosti všech států, aby je také využily s danými možnostmi.

Atlantická smlouva (NATO)

Severoatlantickou smlouvu podepsalo 4. 4. 1949 z důvodů rozšiřujícího se konfliktu mezi Východem a Západem nejprve 12 států: USA, Kanada, Dánsko, Francie, Velká Británie, Island, Itálie, Norsko, Portugalsko, Belgie, Holandsko a Lucembursko.

Dne 8. 12. 1952 přistoupily ke smlouvě Řecko a Turecko, 6. 5. 1955 následovala Spolková republika Německo a 16. členem se stalo 30. 5. 1982 Španělsko.

V protikladu k OSN je Atlantické společenství (smlouva) regionálním paktem s politickým a vojenským uspořádáním a strukturou.

Po dvaceti letech trvání mohly členské země případně i z paktu vystoupit po roční výpovědní lhůtě.

◆ Cíle

Severoatlantická smlouva spočívá v právu na individuální a kolektivní sebeobranu, stanoveném v čl. 51 Charty OSN a má za cíl zabránit agresi nebo chránit před ní. V čl. 5 Smlouvy členské státy sjednocují povinnosti vzájemné podpory v případě ozbrojeného útoku. Vedle obrany výsostného území členských států stojí zachování a podpora společných hodnot - demokracie, svoboda, uplatňování legislativy a lidských práv. NATO bylo v minulosti zaměřeno hlavně na konfrontaci mezi Východem a Západem, ale politické a geostrategické změny v Evropě vedly k přizpůsobování se NATO novým podmínkám, aniž by se tento proces považoval za uzavřený. Kromě kolektivní obranyschopnosti budou využívány další prostředky evropské bezpečnostní identity se schopností dialogu a připravenosti ke spolupráci se zeměmi střední a východní Evropy.

Tento obsah bude doplněn v nové Strategické koncepci Aliance o:

- změny vojenských řídicích struktur - méně společných vrchních velitelství: **ruší se Vrchní velitelství v severní a střední Evropě**, Velitelství pro kanál La Manche; jejich úkoly budou přerozděleny;
- **změny ve struktuře a rozsahu** ozbrojených sil, zlepšení připravenosti k zasazení a mobilitě;
- **vytvoření vícenárodních krizových sil** pro zasazení především na křídlech Aliance;
- **snížení závislosti na jaderných zbraních.**

Jestliže těžiště NATO až dosud spočívalo ve vojenské ochranné funkci (odstranění a schopnost obrany), nyní *vystupuje do popředí politický úkol - zachování trvalé stability v Evropě*. K tomu patří také kontrola zbrojení s ověřováním. NATO je k tomu výhradním institucionalizovaným spojovacím článkem mezi Severní Amerikou a Evropou. Právě ohledně rozšiřující se politické úlohy nesmí NATO jako neporušený a fungující vojenský svazek ztrácet na kvalitě. K současným diskutovaným rozšířeným úkolům patří také možnost *převzetí úkolů pod mandátem OSN*. Začátek naznačuje prosazení zákazu letů nad Bosnou a Hercegovinou pod záštitou OSN.

◆ Orgány NATO

● Nejvyšším grémiem je **Rada NATO**, fórum pro politické vedení a spolupráci. Jedná na úrovni šéfů států a vlád, ministrů zahraničí nebo stálých zástupců; ti poslední mají postavení velvyslanců a jednají jako *stálá rada*. Zasedání se často zúčastňují také ministři obrany, financí a státní tajemníci.

● **Výbor pro plánování obrany** byl zřízen v roce 1963. Zabývá se vojensko-politickými otázkami a integrovanou strukturou obrany.

● **Skupina pro jaderné plánování** stanovuje úlohu jaderných zbraní v obranné politice.

● **Stálá rada, Výbor pro plánování obrany a Skupina pro jaderné plánování** jednají pravidelně na úrovni stálých zástupců a dvakrát ročně na ministerské úrovni. Předsedou je *generální tajemník*, který řídí také další výbory. Navrhuje témata pro jednání a rozhodování, zprostředkovává názorové rozdíly a je mluvčím Aliance pro tisk. Je mu podřízen Mezinárodní sekretariát.

● **Vojenský výbor** je nejvyšším vojenským úřadem. Skládá se z náčelníků GŠ členských států.

Celkové území Aliance zahrnuje 16 členských států, Atlantik až po obratník Raka a členi se na dva prostory velitelství - Vrchní velitelství NATO v Atlantiku (Norfolk/USA) a Vrchní velitelství NATO v Evropě (Casteau/Belgie). Jim jsou podřízeny další společné řídicí štáby (viz **schéma č. 1**)

Evropská skupina - svazek Evropanů v Alianci - kromě Francie a Islandu - jedná dvakrát ročně a jako informační fórum se zabývá otázkami bezpečnostní politiky, koncepcemi nasazení, spojením, logistikou, spoluprací v otázkách zbrojení a společným výcvikem. Od vytvoření Západoevropské unie se význam Evropské skupiny zmenšil.

◆ **NATO a kolektivní bezpečnost**

Jestliže doktrína NATO byla tvořena v době studené války v duchu myšlenek odstranění, v současné době jsou aktivity zaměřeny na bezpečnost a stabilitu v Evropě. I když nejsou přijati noví partneři ze střední a východní Evropy, *představuje NATO důležité fórum pro bezpečnostní a politické otázky obrany*. Mír a bezpečnost v Evropě bude ve větší míře záviset na vzájemné působících a doplňujících se institucích. Aliance podporuje úsilí evropských členských států vojensky posílit Západoevropskou unii, a tím udržet spojovací funkci mezi NATO a procesem evropského politického sjednocení. Výstavba praktických, účinných pracovních vztahů mezi NATO a Západoevropskou unií byla zahájena na zasedání Aliance v prosinci 1992.

Aliance také přispívá k posílení procesu KBSE. Instituce, jež byly vytvořeny od vrcholného zasedání KBSE v listopadu 1990 - Centrum pro zabránění konfliktům, Sekretariát, Kancelář pro svobodné volby, Mechanismus konzultací, Výbor vysokých úředníků - vycházely z návrhů členských států Aliance. Také vytvoření Severoatlantické rady pro spolupráci slouží procesu KBSE.

Touto iniciativou se mají Západoevropská unie, KBSE a NATO doplňovat a mohou lépe koordinovat svoje úsilí v krizových situacích.

◆ **Severoatlantická rada pro spolupráci (NACC)**

O přijetí států střední a východní Evropy do Aliance se diskutuje, ale dosud nebylo stanoveno. Aby se přesto prohloubily dialog a spolupráce v politických a bezpečnostních otázkách a dostalo se nabídnutému partnerství, učiněnému v Londýnském prohlášení z července 1990 pro Varšavskou smlouvu, která byla rozpuštěna 1. 7. 1991, byla zřízena dne 20. prosince 1991 Severoatlantická rada pro spolupráci mezi NATO a státy bývalého Varšavského paktu. Do poloviny roku

Struktura NATO

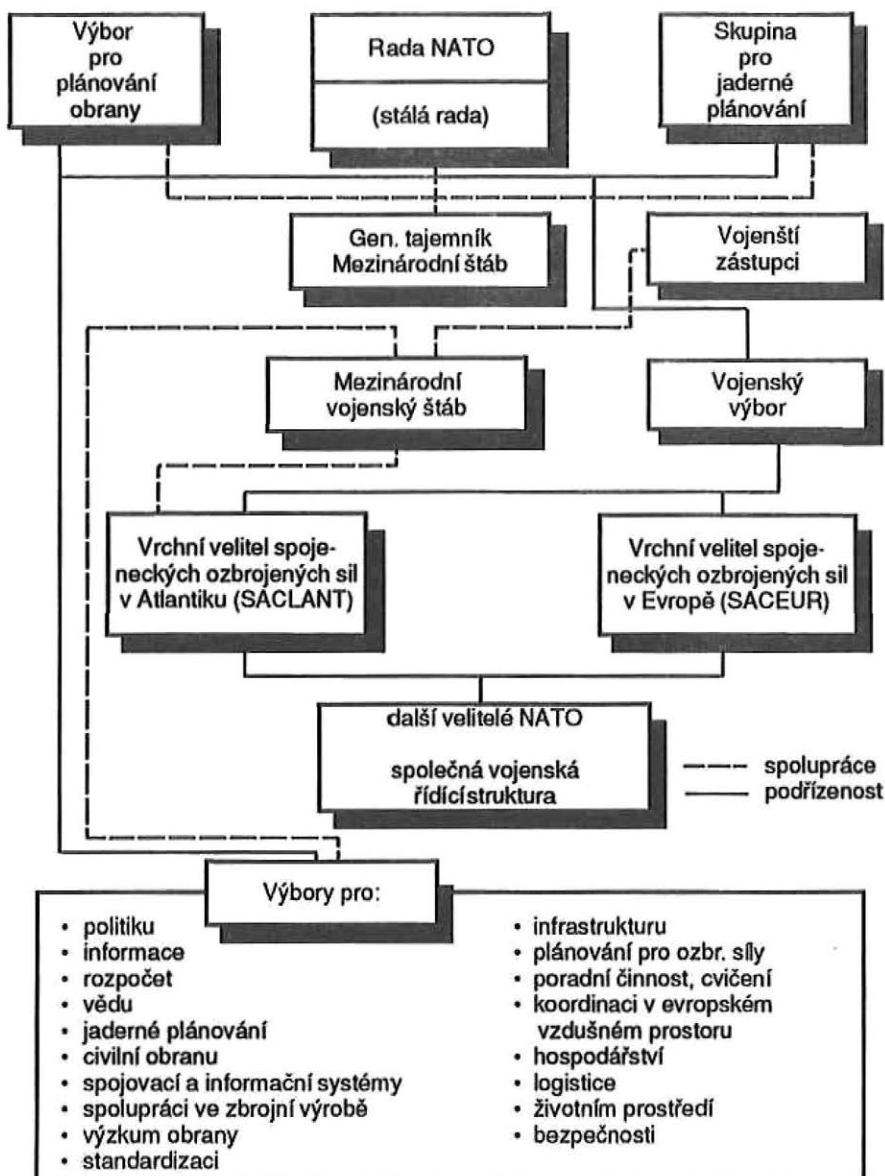

Schéma č. 1

1992 byly přijaty pobaltské státy, 11 států SNS, dále Gruzie a Albánie, Finsko dostalo statut pozorovatele.

Severoatlantická rada pro spolupráci zahrnuje 39 členských států a slouží bezpečnostní a vojenskopolitické spolupráci. Schází se nejméně jednou ročně na úrovni ministrů. Pracovní plán předpokládá spolupráci v oblasti politické, hospodářské, společenské, vědecké, ale i vojenském plánování obrany, informační politice, řízení konverze a leteckého provozu. V současné podobě není konečným řešením, ale potřebným nástrojem pro organizování spolupráce. Politickou spolupráci a vojenskými konzultacemi vychází nad rámec Aliance.

♦ Výhledy a perspektivy

Příležitostně vyjadřované pochybnosti nad další nutností NATO byly účinně vyvráceny velkou snahou mnohých států střední a východní Evropy o začlenění do této Aliance.

Vzhledem k četným rizikům i značné nejistotě v Evropě a přilehlých oblastech je význam NATO jako důležité instituce bezpečnosti v Evropě nesporný.

Evropská unie (EU)

Evropská unie byla založena ratifikací **Maastrichtské smlouvy** dvanácti členskými státy, která vstoupila v platnost k 1. 11. 1993. Je doplněním k dosavadnímu Evropskému společenství, které samotné vlastní právní charakter. V budoucnosti se však bude prosazovat pojem Evropská unie (jako tomu bylo v případě přechodu od **Evropského hospodářského společenství** k Evropskému společenství).

♦ Vznik

Dne 23. 7. 1952 vstoupila v platnost smlouva o založení Evropského společenství pro uhlí a ocel (Montanunion). Členy byly SRN, Francie, Itálie a státy Beneluxu. Po tomto následovalo 25. 3. 1957 uzavření Římských dohod o založení Evropského hospodářského společenství a Evropské atomové společnosti (Euratom), které vstoupily v platnost 1. 1. 1958. *Tvořily tzv. Evropská společenství.*

V roce 1960 založily Velká Británie, Irsko, Norsko, Rakousko, Portugalsko, Švédsko a Švýcarsko na ochranu svého hospodářství Evropskou zónu volného obchodu, ke které se přidal v roce 1970 také Island. Velká Británie, Dánsko a Irsko přestoupily v roce 1973 k Evropskému společenství, Řecko přistoupilo v roce 1981, Portugalsko a Španělsko se připojily v roce 1986.

Asociační dohodu podepsalo Evropské společenství s Tureckem (1963), Maltou (1970) a Kypr (1972). **Asociační dohoda** - tzv. **Evropské smlouvy** - byly uzavřeny v prosinci 1991 s ČSFR, Polskem a Maďarskem. S ostatními státy východní Evropy vede Evropské společenství rozhovory o spolupráci. S Ruskem je snaha o uzavření partnerské a kooperační smlouvy, o zóně volného obchodu se má rokovat od 1998.

S uzavřením Jednotných evropských aktů ze dne 28. 2. 1986 se poprvé reformovaly dohody Evropského společenství, k dovršení evropského vnitřního trhu došlo k 31. 12. 1992, práva Evropského parlamentu a Komise pro Evropské společenství

byla rozšířena a princip jednomyslnosti byl nahrazen rozhodováním většiny. Evropská rada se usadila jako pevná instituce a jako nové přibýly oblasti úloh týkající se výzkumu/technologie a ochrany životního prostředí.

Na vrcholné schůzce v Maastrichtu 9. - 11. 12. 1991 se hlavní představitelé států a vlád Evropského společenství sjednotili na Smlouvě o Evropské unii a na Smlouvě o založení Evropského společenství, na podepsání dohody Evropského hospodářského společenství, včetně vytvoření hospodářské a měnové unie. Obě smlouvy byly podepsány 7. 2. 1992 a v platnost vstoupily 1. 11. 1993.

Mezitím požádaly o přijetí do Evropského společenství další země, kromě jiného 4 členské státy Evropské zóny volného obchodu: Rakousko (1989), Malta a Kypr (1990), Švédsko (1991), Finsko, Norsko a Švýcarsko (1992). V květnu 1992 uzavřely Evropské společenství a Evropská zóna volného obchodu Smlouvu o evropském hospodářském prostoru, která vstoupila v platnost začátkem 1993 a poskytuje zemím Evropské zóny volného obchodu téměř stejný přístup na vnitřní trh Evropského společenství. Švýcarsko pod vlivem veřejného mínění účast odmítlo. Žádost o přijetí asociovaného Turecka (1987) byla v roce 1990 do budoucna odmítnuta kvůli chybějícím předpokladům.

Evropská unie zahrnuje cca 346 miliónů obyvatel, asi 40 % světového obchodu a má také 10,6 % nezaměstnaných (1993) při asi 5% míře inflace (1993).

◆ Cíle

Cílem Evropské unie je integrace Evropy v oblasti hospodářství a politiky. Podle preambule dohody Evropského hospodářského společenství mají společenské smlouvy tvořit základy pro stále větší semknutost, zabezpečovat hospodářský a sociální pokrok, odstraňovat dělící hranice, zlepšovat životní a pracovní podmínky, ale také zajišťovat a upevňovat mír a svobodu.

S Maastrichtskou dohodou Evropského společenství a dohodou Evropské unie se rozšířily cíle: cesta od evropského měnového systému, založeného v roce 1979 k hospodářské a měnové unii přinesla Evropskému společenství k 1. 1. 1993 společný vnitřní trh; nejpozději od 1. 1. 1999 má být ECU zaveden jako jednotná měna, za tím účelem má být vytvořen nezávislý a závazně stabilní Evropský systém centrální banky, jehož vytvoření připravuje Evropský měnový institut; *pro příslušníky Evropské unie se zavádí občanství unie* a tím i komunální a evropské volební právo za pobytu v jiných zemích Evropské unie; členské státy přenášejí kompetence na Evropskou unii v otázkách životního prostředí, průmyslové politiky, ve zdravotnictví a při ochraně spotřebitele; komise Evropského společenství a Evropský parlament mají rozšířená práva; sehraná zahraniční politika v evropské politické spolupráci se asi od roku 1970 rozšiřuje o společnou zahraniční a bezpečnostní politiku; Západoevropská unie se včlení do Evropské unie a bude připravovat a provádět bezpečnostně politická rozhodnutí států Evropské unie; ve vnitřní a právní politice, v otázkách azylu, přistěhovalectví a organizované kriminality (Europol) budou státy Evropské unie spolupracovat těsněji.

◆ Organizace

Smlouvy Evropského společenství předpokládají následující hlavní orgány: Komise, Ministerská rada, Evropská rada, Evropský parlament a Evropský soudní dvůr.

● **Komise**, v budoucnu **Evropská komise**, ztělesňuje zastoupení společného zájmu a skládá se ze 17 nezávisle působících členů bývalých států Evropské unie, jež jsou voleny na dobu 4 let. Je zodpovědná za plánování, provádění a kontrolu rozhodnutí Ministerské rady a spolupůsobí svým právem na iniciativu a návrhy při legislativním vymezování společenství.

● **Ministerská rada** - od 8. 11. 1993 **Rada evropské unie** - zahrnuje 12 členů; jsou zastoupeny příslušným odborným ministrem členských států podle národní oblasti a poradního tématu. Rada je zákonodárný orgán Evropské unie, rozhoduje o návrzích komise a zastupuje společenství na venek.

● **Evropská rada**, od roku 1975 stálé zařízení, se skládá z 12 šéfů států a vlád a projednává na pravidelných vrcholných konferencích základní otázky integrační politiky - také mimo dohody Evropského společenství - ale i zahraničněpolitickou spolupráci členských států. V Jednotných evropských aktech byla smluvně zakotvena jako nejvyšší rozhodovací grémium a schází se dvakrát ročně nebo v případě potřeby.

● **Evropský parlament** se skládá z 518, po revizi na základě opětovného sjednocení Německa a nových volbách v létě 1994 z 567 poslanců, kteří jsou voleni na dobu 5 let. Úlohy, jež měly dosud jenom poradní funkci a byly určitým způsobem kontrolovány, se rozšířily Jednotnými evropskými akty, které vstoupily v platnost 1. 7. 1987: spolupůsobení na zákonodárství Evropské unie, zavedením dvou čtení v Evropském parlamentu při rozhodování o vzniku vnitřního trhu, k uskutečňování regionální politiky, ale i v oblastech výzkumné a technologické politiky, práva spolurohodovat v případech smluv k vstupním dohodám a asociačním smlouvám, práva na vyjádření se v rozpočtových otázkách, demokratické kontroly komise, kterou může v případě nedůvěry donutit k odvolání.

● **Evropský soudní dvůr** se skládá ze 13 soudců a 6 generálních právních zástupců. Slouží k dodržování práv při výkladu a využívání společenských smluv, ale i při zajišťování norem, které vydávají Rada a Komise.

● Kromě těchto institucí dále existují **Evropský finanční úřad**, **Evropské sociální fondy**, **Evropská investiční banka** a **Rozvojové fondy Evropského hospodářského společenství**.

● **Hospodářský a sociální výbor** má poradní místo při návrzích hospodářských zákonů. Výbor regionů se schází od ledna 1994.

◆ Bezpečnostní a obranná politika

Základním motivem evropské integrace je vzájemná bezpečnost. *Dosud tvoří operativní jádro evropské bezpečnosti NATO*, ke kterému patří všichni členové Evropské unie kromě Irska. Zde se radí od roku 1968 Evropané, dodatečně bez Francie, v evropské skupině o bezpečnostní politice v rámci NATO. Spolu

s Francií, ale bez Islandu, se radí od roku 1975 v Nezávislé evropské programové skupině především v otázkách rozvoje a zajišťování zbrojení.

Společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropského společenství se bude zabývat všemi obory mezinárodní a bezpečnostní politiky:

- hájením společných hodnot, zájmů a nezávislosti Evropské unie,
- posílením bezpečnosti Evropské unie a členských států,
- zachováním světového míru a mezinárodní bezpečnosti,
- podporováním mezinárodní spolupráce, demokracie a právní státnosti,
- hájením lidských práv a základních svobod.

Požadovaná revitalizace (obnovení životaschopnosti) Západoevropské unie má pomoci překonávat nedostatky evropské politické spolupráce a společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Jako součást Evropské unie představuje bezpečnostní a obranný orgán s vojenskými prostředky a má přispívat k posílení evropských pilířů Atlantické aliance. V žádném případě nemá být konkurencí pro NATO. Západoevropská unie bude vypracovávat a provádět obranné politické akce Evropské unie. V další době dojde také k formování společné obranné politiky.

◆ Jak dál

Úloha Evropské unie při řešení mezinárodních krizí byla dosud slabá. Bylo potřeba většího úsilí pomáhat při prosazování společné evropské zahraniční a bezpečnostní politiky. Smluvní dohody zůstávají dost nezávazné, protože členským státům je zatěžko činit kompetenční prohlášení.

Velká Británie a Dánsko si vyhrazují vstup do poslední fáze hospodářské a měnové unie od roku 1999. Dánsko není integrováno ani do obrany ani vázáno do společné zahraniční politiky.

Velká Británie obdržela kromě toho zvláštní práva v sociální a hospodářské politice, čímž se upouští od jednotnosti.

Je naléhavě nevyhnutelné provést v Evropské unii značný měnový transfer a přidělit jej kontrole parlamentů.

Západoevropská unie

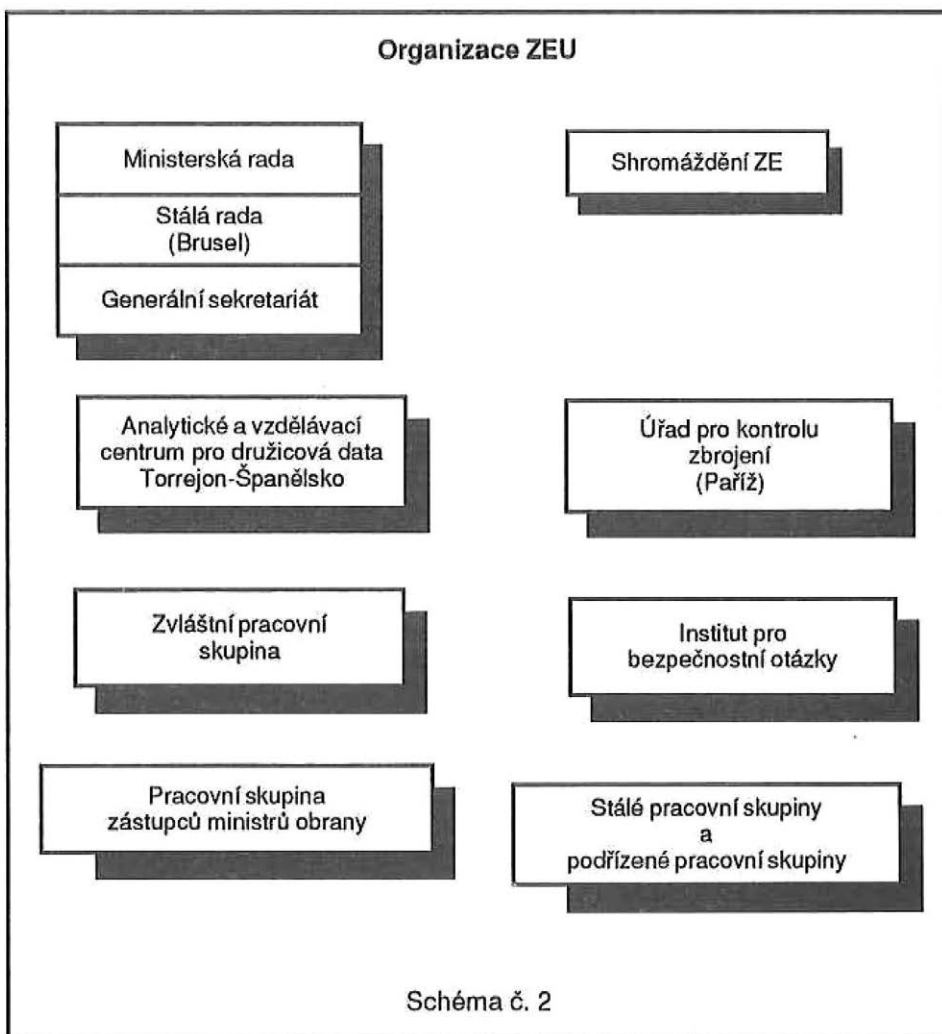
◆ Vznik a cíle

Dne 17. 3. 1948 uzavřelo 5 států - Belgie, Francie, Lucembursko, Holandsko a Velká Británie - Bruselskou smlouvu o hospodářské, sociální a kulturní spolupráci a kolektivní sebeobraně - předchůdce Západoevropské unie. Stala se známou pod názvem Západní unie, předcházela Severoatlantické smlouvě z dubna 1949, jejíž založení urychlila a vztahovala se svým systémem společné obrany proti vnější agresi k Chartě OSN. *Původně byla zaměřena také proti Německu.* Strukturu tvořily Poradní rada ministrů zahraničí, Stálá komise a Vojenský výbor.

Dne 26. 10. 1950 iniciovalo francouzské Národní shromáždění plán na vytvoření společné evropské armády včetně německého společenství, který vedl k jednáním o vytvoření Evropského obranného společenství. V únoru 1951 byla v Paříži zahájena jednání, která byla za účasti 6 států v květnu 1952 úspěšně ukončena, přesto

však vytvoření Evropského obranného společenství ztroskotalo, protože Francie tuto smlouvu 29. 8. 1954 neratifikovala.

Pro NATO, jež bylo založeno v roce 1949, byla Bruselská smlouva předchůdcem. Obranná organizace vytvořená v září 1948 byla po podepsání Severoatlantického paktu s ním sloučena, organizační struktura nejvyššího velení Západní unie byla v dubnu 1951 předána Vrchnímu velitelství NATO v Evropě, štáby a infrastruktura (zejména letiště a spojovací zařízení) byly dány k dispozici pro NATO. V evropské skupině Aliance nyní pracují evropští členové v těsné součinnosti.

V rámci Pařížských dohod z října 1954 přistoupily ke změněné Bruselské smlouvě ze dne 23. 10. Německo a Itálie. Bruselská smlouva byla tím rozšířena na *Západoevropskou unii* (viz schéma č. 2). Těmito smlouvami přešly v roce 1960 hospodářské úkoly Západní unie na OECD a Evropské společenství, sociální a kulturní úlohy na Evropskou radu.

Až do vstupu Velké Británie k Římským dohodám v roce 1973 sloužila Západoevropská unie jako kontaktní fórum. Potom se již v Západoevropské unii neprojevily žádné výraznější aktivity.

U příležitosti 30. výročí Bruselských smluv v roce 1984 se ministři zahraničí a obrany dohodli reaktivovat Západoevropskou unii v Římském prohlášení. Cílem bylo posílení evropského příspěvku k NATO a vytvoření vlastních bezpečnostních komponentů. Tím se předpokládalo objasňování bezpečnostních a obranných otázek v parlamentním shromáždění Západoevropské unie.

V listopadu 1988 byly přijaty do Západoevropské unie Španělsko a Portugalsko, od listopadu 1992 je členem Řecko. Tím patří k Západoevropské unii celkem 10 členských států.

◆ Orgány Západoevropské unie

● Nejvyšším grémiem je *Ministerská rada*, složená z ministrů zahraničí a obrany. Schází se dvakrát ročně, předsednictví se mění vždy k 1. 7. Radě bezprostředně podléhá Úřad pro kontrolu zbrojení a Institut pro bezpečnostní studia.

● *Stálá rada* velvyslanců rozšiřuje výměny názorů mezi zasedáními Ministerské rady. Přizváním ministerských úředníků se vytváří Rozšířená stálá rada.

● Generální sekretariát řeší správní otázky. *Generální tajemník* řídí zasedání Stálé rady a koordinuje činnost pracovních skupin Západoevropské unie.

Stálá rada a generální sekretariát byly v roce 1992 přemístěny z Londýna do Bruselu. K podpoře Stálé rady byly vytvořeny pracovní skupiny.

● *Parlamentní shromáždění* se skládá ze 108 zástupců členských zemí Západoevropské unie, kteří rovněž patří k poradnímu shromáždění Evropské rady. Jedná dvakrát ročně v Paříži a dává Radě doporučení. Shromáždění se radí o všech záležitostech, vycházejících ze změněné Bruselské dohody, dává Radě doporučení, na která ona odpovídá. Často je o těchto výsledcích informována Severoatlantická rada. Parlamentní shromáždění vytvořilo šest výborů - kromě jiného pro politiku, obranu, technologii, životní prostředí.

◆ Další vývoj

Šéfové států a vlád Evropského společenství se v prosinci 1991 v Maastrichtu sjednotili na tom, že do svého procesu společné zahraniční a bezpečnostní politiky zahrnou podstatným způsobem také samotnou obrannou politiku. *Západoevropská unie se stane pevnou součástí vývoje Evropské unie* a má za úlohu rozpracovat a realizovat její rozhodnutí a akce, týkající se obranné politiky. Převezme operativní úlohu ve společné zahraniční a bezpečnostní politice. *Evropská unie a Západoevropská unie se v budoucnu sjednotí.* Spojovací funkce

mezi Západoevropskou unií a NATO se má vytvořit v budoucnu dalším vývojem pracovních vztahů a rozsáhlejší koordinací v NATO.

V Petersburském prohlášení z června 1992 k posílení operativní úlohy Západoevropské unie bylo stanoveno vytvoření plánovacího štábu a podřízení vojenských jednotek pod velení Západoevropské unie. Nařízení k zasazení těchto svazků stanoví Rada podle zásad OSN. O účasti rozhodují členské země podle ústavních zákonů svých zemí.

Dne 19. 6. 1992 bylo v Bonnu schváleno Konzultační fórum Západoevropské unie se státy střední Evropy. Poprvé zasedalo 20. 5. 1993. Dne 20. 11. 1992 obdržely Dánsko a Irsko statut pozorovatele, Řecko podepsalo vstupní protokol, přidruženy byly Island, Norsko a Turecko.

Výstavbu společné operativní jednotky (vojska) zahájily Francie a Německo Evropským sborem (Eurosbor), který je otevřen i ostatním partnerům Evropské unie. Belgie a Španělsko se k těmto plánům připojily. Bude zařazen jako vojenská jednotka, podřízená Západoevropské unii ve smyslu změněných Bruselských dohod. Tento velký svazek, který se tvoří ve Štrasburku, by mohl být zasazen také v rámci OSN a KBSE. V každém případě je k dispozici NATO, jeho vznik je však doprovázen kritickými hlasy. Německo se zúčastňuje částí svých krizových sil.

Za další svazky, podřízené Západoevropské unii, se pokládají mnoho-národnostní divize (střed) a smíšený obojživelný svazek Velké Británie a Holandska.

◆ Hodnocení

Článek V Bruselských dohod stanoví povinnost členských zemí bezpodmínečně přispět k pomoci v případě útoku proti členské zemi. V tomto se zřetelně odlišuje i od NATO.

Západoevropská unie koordinovala zasazení jednotek vojenského námořnictva během konfliktu Írán-Irák, také během války v Perském zálivu a po jejím ukončení. Odhlasovala opatření střežení a embargo v Jaderském moři, zavedená od roku 1992 společně s NATO. Tento vývoj je nutné ocenit. Přesto zůstává slabinou koordinace s NATO ohledně plánu zasazení sil, podřízených Západoevropské unii, protože se silami, jež jsou podřízeny Západoevropské unii, se zároveň počítá i pro NATO. *V protikladu k NATO nemá Západoevropská unie k dispozici rozsáhlé a sehrané řídicí struktury s potřebnou infrastrukturou. Organizační vztahy k NATO nejsou dostatečně objasněny. Dánsko a Irsko jsou sice státy Evropské unie, ale pouze pozorovatelé Západoevropské unie. Ještě nedostatečně výrazná, příliš národnostně zaměřená společná zahraniční a bezpečnostní politika Evropské unie, v jejímž rámci má Západoevropská unie jednat, zeslabuje její aktivity. Kromě toho je obraz evropské bezpečnostní identity, vycházející z procesu KBSE a rozšířeného evropského prostoru, ještě příliš nejasný. S rozšířením Evropské unie může evropská bezpečnostní identita dosáhnout mnohem širšího geografického rozměru, než je tomu nyní v případě NATO:*

Bruselské dohody - článek V

Pokud by měla být uvedena část, která uzavřela dohodu, cílem ozbrojené agrese v Evropě, poskytnou jí výše uvedené části, které uzavřely smlouvu, veškerou

vojenskou a jinou pomoc a podporu v souladu s ustanovením článku 51 Charty OSN.

* * *

Po ukončení konfrontace mezi Východem a Západem stojí Evropa před úlohou zavést nový politický pořádek a přitom vytvořit stabilní a trvalý systém bezpečnosti. K tomu je zapotřebí rozsáhlého startu do nového začátku, aby se stávající svazy a organizace mohly chopit důležitých úloh.

NATO se ukázalo jako aliance, která je na přání svých členských států, ale i z hlediska téměř všech ostatních evropských států, pro budoucí bezpečnostní systém v Evropě nepostradatelná. Z hlediska rostoucích nejistot a rizik jak v Evropě, tak i v blízkých regionech Evropy se stává opět zřetelněji nutností zachovat NATO při rostoucím politickém stanovování úloh také jako funkční vojenský svaz. Nezměnná zůstává i důležitost NATO jako historického transatlantického spojení.

V dualismu NATO - Západoevropská unie se zdá, že *Západoevropská unie jako bezpečnostně politický a vojenský nástroj Evropské unie ztratil na svém významu.* Také při spolupráci s následnickými státy Varšavského paktu vyvíjí NATO iniciativu. Zvýšený význam by mohla získat Západoevropská unie v rámci rozšíření Evropské unie o Švédsko, Finsko a Rakousko a později o státy střední i východní Evropy, když se NATO uzavře před přijímáním nových členů.

KBSE ztratilo na svém významu. Jím prováděný proces odzbrojení a proces kontroly zbrojení se zdají být dnes svým významem omezeny, protože téměř všechny země z vlastního rozhodnutí nedosahují stanovených horních hranic.

Jako fórum k vytvoření celoevropského bezpečnostního systému se dnešní KBSE nejeví již jako vhodné. Zde musí být nalezen nový rámec, i když ještě dnes neexistují žádné návrhy nebo nebyly vytvořeny žádné iniciativy.

Docela jisté je, že se SNS nebude vyvíjet ani jako partner, ani jako protivník NATO/Západoevropské unie.

Celkově vzhledem k nejnovějšímu vývoji vstoupila opět silněji do popředí otázka bezpečnosti v Evropě a bude v příštích letech jednou z nejdůležitějších úloh zahraniční politiky Evropanů.

Použitá literatura:

IAP-Dienst, Nr. 2-3/31, Januar 1994
(přel. IVOU GŠ Praha)